

My water just broke

Małgorzata Devosges-Cuber, Dominika Wilczyńska,
Barbara Nawrocka

Fragment dokumentacji złożonej do konkursu
na kuratorski projekt wystawy w Pawilonie Polskim
na 19 Międzynarodowej Wystawie Architektury
w Wenecji w 2025 r.

MY WATER JUST BROKE

IT IS (ABOUT) TIME TO RE-IMAGINE THE RIVER

MY WATER JUST BROKE

*Woda uwolniła się z uwięzi i zaczęła płynąć z pierwotną siłą,
niszcząc barierę między dawnym, a nowym.
Nurt niemal natychmiast zmył ślady technologicznego triumfu człowieka,
przekształcając krajobraz w zaskakującą scenę dla dzikiej i nieskrępowanej natury.*

Dzienniki Uli Vist, 15 lipca 2033

It is (about) time to re-imagine the river.¹

***My Water Just Broke* to transdyscyplinarny, spekulatywny projekt o rzece, przypadku zapory wodnej na Wiśle, hydrobiologii i hydrotechnice, renaturyzacji, przyrodzie, hydrofeminizmie, dekonstrukcji i ponownym wykorzystaniu materiałów rozbiórkowych.**

temat rzeka

Przez wiele stuleci, w miarę budowy tam, **zapór**, kanałów irygacyjnych, zbiorników, rurociągów i elektrowni wodnych, kontrola człowieka nad systemami wodnymi wydawała się coraz bardziej skuteczna. Krajobraz łądów i wód uległ drastycznym zmianom: rzeki zostały pogłębione, skanalizowane i skierowane w nowe nurty, ogromne obszary leśne wycięto, a mokradła zlikwidowano pod uprawy rolne.² Przekonanie o **dominacji** nad naturą poprzez przeciwstawianie jej kulturze, miało wynikać z umiejętności przekształcania przyrody według ludzkich potrzeb. Jednak te przekonania, również w obliczu trwającej katastrofy klimatycznej, stają się coraz bardziej nieaktualne.

Dzisiaj bardzo wyraźnie widzimy, że stary porządek się nie sprawdza, próby regulacji, ujarzmania i dyscyplinowania natury nie przynoszą i nie mogą przynieść pozytywnych rezultatów. Systemy oparte na skostniałych patriarchalnych wzorcach trzeszczą w posadach, a przestarzała infrastruktura – dosłownie i w przenośni – zaczyna pękać i przeciekać, wymagając radykalnej **dekonstrukcji**.

Celem projektu *My Water Just Broke* jest wyobrażenie sobie na nowo naszej relacji z rzekami, wodą i środowiskiem w dążeniu do bardziej harmonijnego i etycznego współistnienia z wodnym otoczeniem. Narzędziem w tym procesie będą architektura i proces projektowania, służące zmianie perspektywy i dekonstrukcji schematów myślenia dla realnych i konkretnych rozwiązań rzeczywistych problemów.

płynne ciało

W proponowanym projekcie rozkładamy na czynniki pierwsze i przyglądamy się procesowi **usuwania barier** wodnych jako efektywnemu sposobowi **renaturyzacji** rzek³, za temat symulacji biorąc przypadek **zapory wodnej we Włocławku**.

1 Parafraza zdania zamykającego rozważania Very Strang w: Strang V. Re-imagining the River: New Environmental Ethics in Human Engagements with Water, w: „One Earth” 2020 nr. 2.

2 Ibidem.

3 Birnie-Gauvin K., Candee M.M., Baktoft H., Larsen M.H., Koed A., Aarestrup K. *River connectivity reestablished: Effects and implications of six weir removals on brown trout smolt migration.*, River Res Applic., 2018. <https://doi.org/10.1002/rra.3271554>; Bednarek A. *Undamming Rivers: A Review of the Ecological Impacts of Dam Removal.* *Environmental Management* nr 27/2001, <https://doi.org/10.1007/s002670010189> dostęp 5.09.2024.

Stopień wodny Włocławek na dolnej Wiśle jest dzisiaj najbardziej kontrowersyjnym i szkodliwym dla ekosystemu wodnego obiektem hydrotechnicznym w Polsce. Zapora zaprojektowana przez Hydroprojekt, powstała w latach 1962-1970 jako pierwszy stopień planowanej Kaskady Dolnej Wisły, a jej powstanie podyktowane było głównie priorytetami rozwoju żeglugi śródlądowej i energetyki wodnej. Aspekty ekologiczne i społeczne nie miały wówczas wielkiego znaczenia.⁴ Dziś nie możemy już sobie pozwolić na ignorowanie destrukcyjnego wpływu **fragmentacji rzek** na naturalne środowisko, którego sami jesteśmy immanentną częścią.

Jak zauważa Barbara Pietrzak z Wydziału Biologii Uniwersytetu Warszawskiego: „Większa część infrastruktury postawionej na rzekach **zwiększa ryzyko powodzi**. W Europie Środkowej powodzie są w ostatnich latach gwałtowniejsze, a ich skutki – coraz dotkliwsze. Przyczyną tego są z jednej strony zabudowywanie kolejnych terenów zalewowych, z drugiej zaś właśnie regulacja rzek, osuszanie terenów podmokłych i wylesianie. Do tego dochodzą zmiany klimatu”.⁵ To dzieje się na naszych oczach.

Traktując zaporę jako formę opresji wobec rzeki i całego ekosystemu, w procesie dekonstrukcji wodnej infrastruktury wykorzystujemy **perspektywę hydrofeministyczną**, podkreślającą radykalną wspólnotowość, według której jako wodne ciała wszyscy jesteśmy połączeni ze sobą w płynnym kontinuum. Takie spojrzenie pozwala zmienić perspektywę i wyjść poza utarte schematy myślenia o relacjach człowieka z naturą, a także wziąć pod uwagę potrzeby i interesy wszelkich bytów, również tych nie-ludzkich.

Jak pisze Astrida Neimanis: „Wsączanie się tego, co biologiczne w to, co kulturowe, tego, co ponadludzkie w to, co tylko ludzkie, przyjmuje rozmaite formy. **Ciała wodne** podtrzymują w istnieniu inne ciała, ale życie biologiczne wspiera również nasz język i nasze sposoby rozumienia świata”.⁶ Poczucie przynależności do wspólnego ekosystemu prowadzi nie tylko do współodczuwania, ale też poczucia odpowiedzialności i wyzwala potrzebę działania we wspólnej sprawie.

to nie jest utopia

Jak zgodnie zauważają badaczki i naukowcy – **Wisła** ciągle jeszcze jest jedną z niewielu wielkich rzek europejskich, która w stosunkowo niewielkim stopniu poddana została **regulacji**. Daje to szansę na przeprowadzenie modelowej **inteligentnej renaturyzacji**⁷ i dekonstrukcji systemu myślenia o jej roli we współczesnym świecie, szczególnie w obliczu wydarzającej się na naszych oczach katastrofy klimatycznej. Zaangażowane i radykalnie empatyczne projektowanie może i powinno w tym procesie pełnić kluczową rolę.

Projekt *My Water Just Broke* to spekulatywna propozycja wyłączenia stopnia i zbiornika Włocławek i przekształcenia go w swobodnie płynącą rzekę. Projekt renaturyzacji traktujemy również jako pretekst do opowiadania o tworzeniu projektów selektywnej rozbiórki i demontażu oraz sposobach ponownego wykorzystania istniejących obiektów i materiałów budowlanych - **reuse**. Kompleksowy proces wyłączenia stopnia Włocławek obejmuje m.in. demontaż urządzeń śluzy i turbin, przekształcenie jazu, budowę mostu w miejscu obecnej zapory ziemnej, readaptację hali elektrowni, czy wprowadzenie nowych nasadzeń zapobiegających erozji.

Przestrzeń pawilonu stanie się sceną dla prób dekompozycji zastanego układu, prześledzenia czym mogłyby stać się resztki przestarzałych struktur i monumentalnych konstrukcji inżynierii wodnej, które przestają pełnić swą dawną rolę. Przestrzennym, immersyjnym kolażem złożonym z rzeczywistych materiałów budowlanych, spekulatywnych projektów - fałszywych archiwaliów, audiosfery dna rzeki (oddajemy głos Naturze) i Doliny Wisły, a także projekcji wideo symulujących krok po kroku proces rozbiórki i przyszłość renaturyzowanych obszarów w rzeczywistym krajobrazie.

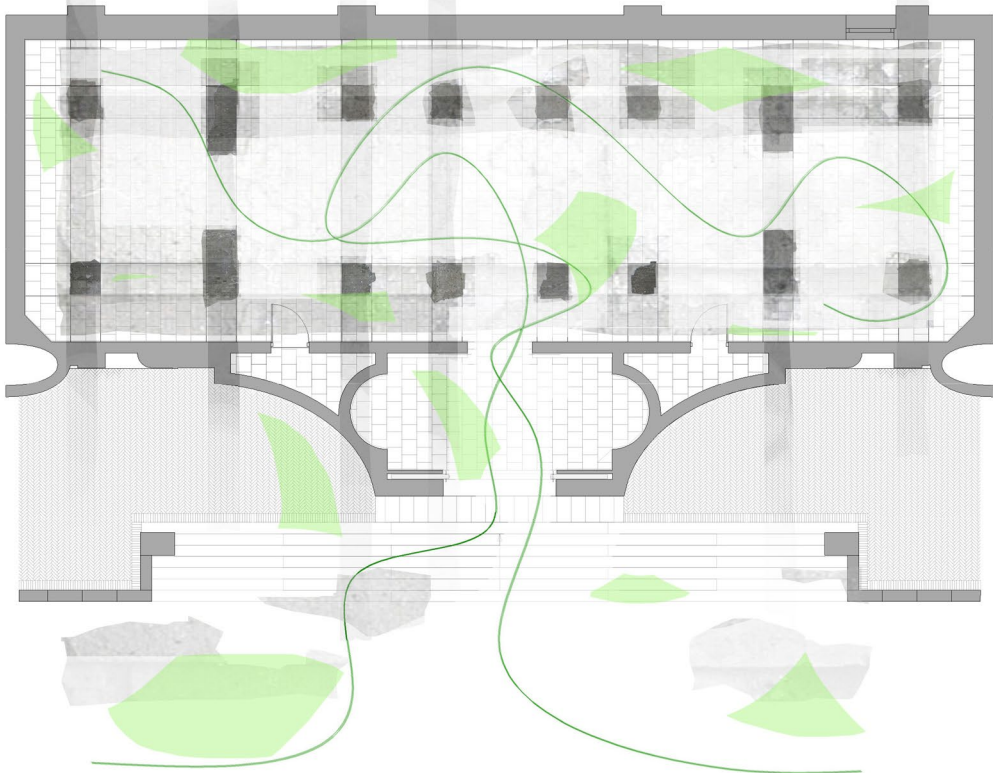
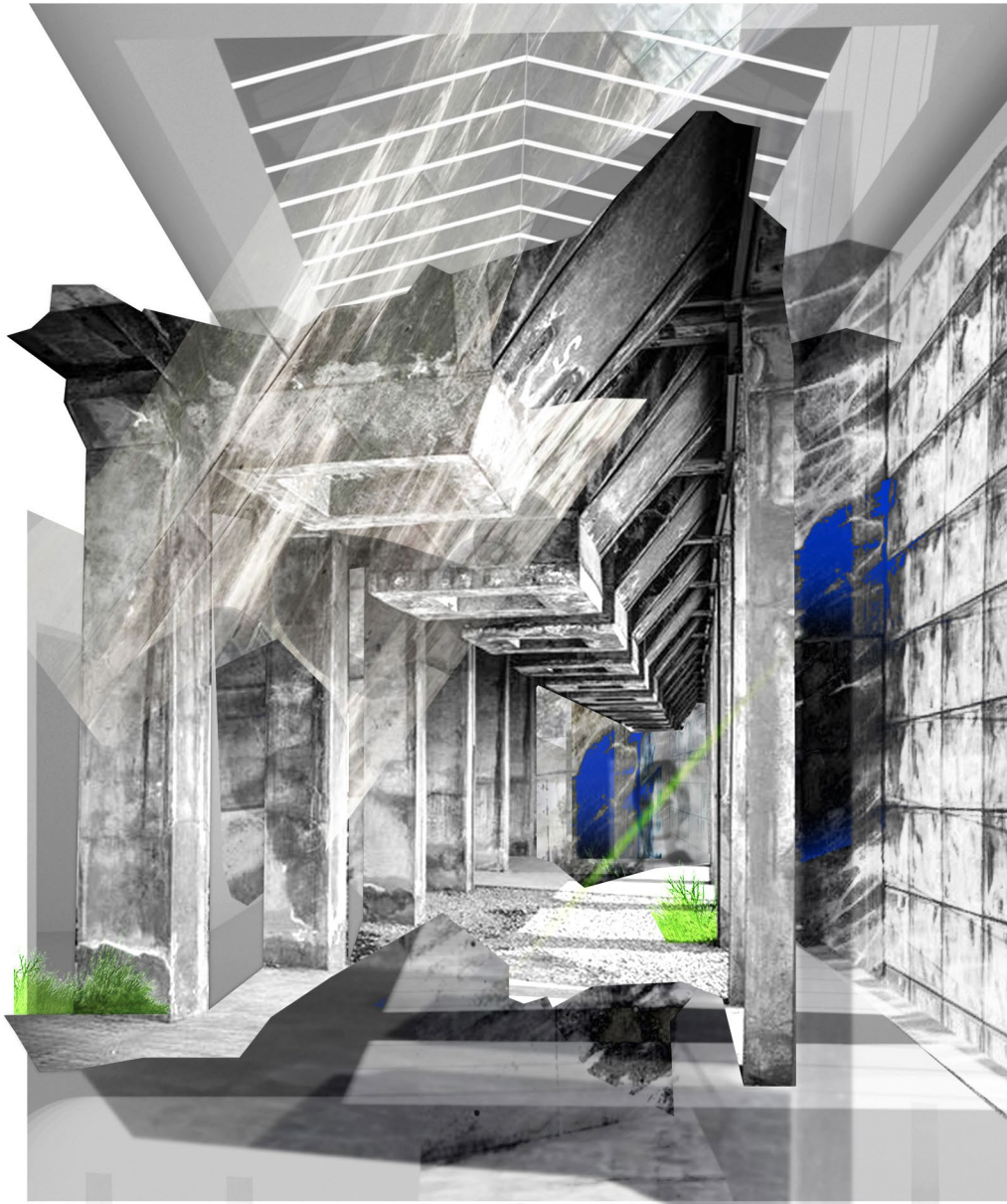
My Water Just Broke. It is about time.

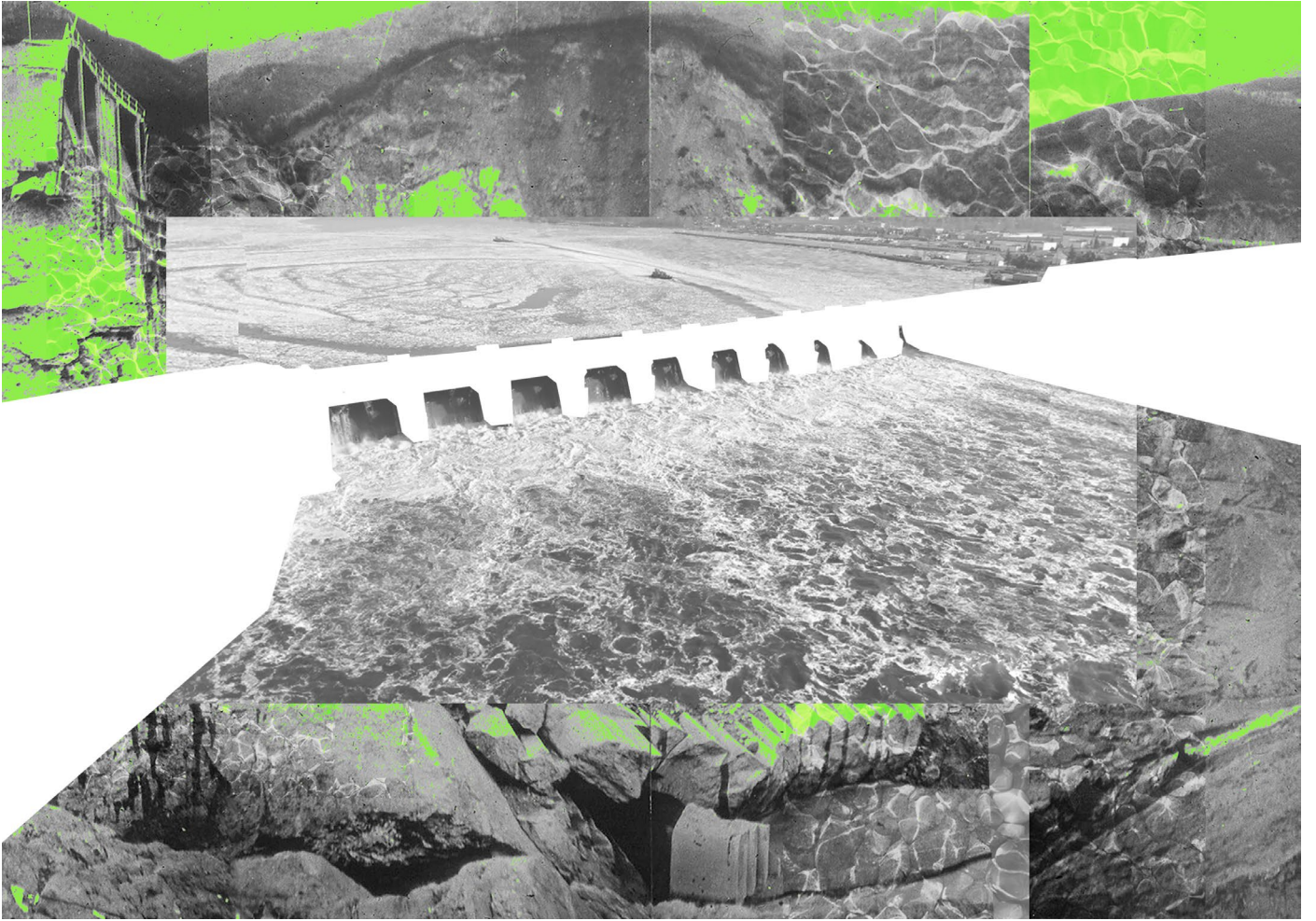
4 Majewski W., *Stopień wodny Włocławek – najbardziej kontrowersyjny obiekt hydrotechniczny w Polsce*, w: „Nauka” 3/2022.

5 Pietrzak B., *Hydrobiologia*, w: *Wiedza i Życie* Nr 10/2017.

6 Neimanis A., *Hydrofeminism: Or, On Becoming a Body of Water*, w: *Undutiful Daughters: Mobilizing Future Concepts, Bodies and Subjectivities in Feminist Thought and Practice*, red. Henriette Gunkel, Chrysanthi Nigianni, Fanny Söderbäck, Palgrave Macmillan, New York 2012, tłumaczenie: S. Królak.

7 *Studium kompleksowego rozwiązania problemów stopnia i zbiornika Włocławek. Prognoza skutków społeczno-ekonomicznych i środowiskowych*. Warszawa 2001. W pracach nad Studium uczestniczyli eksperci i ekspertki z dziedziny budownictwa wodnego, hydrologii, ekonomii, energetyki, rozwoju regionalnego, hydrobiologii, ekologii, ornitologii, botaniki, ichtiologii.

MY WATER JUST BROKE

*The water broke free from its constraints and began to flow with primordial force,
destroying the barrier between the old and the new.
The current almost immediately washed away the traces of man's technological triumph,
transforming the landscape into an astonishing stage for wild and unfettered nature.*

The Diaries of Ula Vist, 15 July 2033

It is (about) time to re-imagine the river.¹

***My Water Just Broke* is a transdisciplinary, speculative project about the river, the case of the dam on the Vistula, hydrobiology and hydrology, renaturalisation, nature, hydro-feminism, deconstruction and reuse of demolition materials.**

river case

For many centuries, as dams, barrages, irrigation canals, reservoirs, pipelines and hydroelectric power plants were built, human control over water systems seemed to become more and more effective. The land and waterscape has changed dramatically: rivers have been dredged, channelled and diverted into new streams, vast areas of forest have been cleared and wetlands eliminated for agricultural crops.² The belief in **dominating** nature by opposing it to culture was supposed to stem from the ability to transform nature according to human needs. However, these beliefs, also in the face of the ongoing climate catastrophe, are becoming increasingly outdated.

Currently, we can see very clearly that the old order does not work, attempts to regulate, tame and discipline nature do not and cannot produce positive results. Systems based on ossified patriarchal patterns are creaking in their foundations and the outdated infrastructure - literally and figuratively - is beginning to crack and leak, requiring radical **deconstruction**.

The aim of the *My Water Just Broke* project is to reimagine our relationship with rivers, water and the environment in an effort to coexist more harmoniously and ethically with the watery environment. Architecture and designing will be a tool in this process, serving to change perspectives and deconstruct patterns of thinking for real and concrete solutions to real problems.

aquatic body

In the proposed project we deconstruct and look at the process of **removing water barriers** as an effective way of river **renaturalisation**³, taking the case of the **Wloclawek dam** as the subject of the simulation.

---

1 Paraphrase of the closing sentence of Vera Strang's reflections in: *Strang V. Re-imagining the River: New Environmental Ethics in Human Engagements with Water*, in: 'One Earth' 2020 no. 2.

2 Ibidem.

3 Birnie-Gauvin K., Candee M.M., Baktoft H., Larsen M.H., Koed A., Aarestrup K. *River connectivity reestablished: Effects and implications of six weir removals on brown trout smolt migration.*, *River Res Applic.*, 2018. <https://doi.org/10.1002/rra.3271554>; Bednarek A. *Undamming Rivers: A Review of the Ecological Impacts of Dam Removal.* *Environmental Management* no. 27/2001, <https://doi.org/10.1007/s002670010189>, accessed 5.09.2024.

The Włocławek barrage on the lower Vistula is today the most controversial and damaging hydro-technical facility for the aquatic ecosystem in Poland. The dam, designed by Hydroprojekt, was built in 1962-1970 as the first stage of the planned Lower Vistula Cascade, and its construction was dictated mainly by the priorities of inland shipping and hydropower development. At the time, environmental and social aspects were of little importance.⁴ Today, we can no longer afford to ignore the destructive impact of **river fragmentation** on the natural environment of which we ourselves are an immanent part.

As Barbara Pietrzak of the University of Warsaw Faculty of Biology points out: 'More infrastructure placed on rivers **increases the risk of flooding**. In Central Europe, floods have become more violent in recent years and their impact has become more severe. The reasons for this are, on the one hand, the development of more floodplains and, on the other hand, river regulation, wetland drainage and deforestation. Climate change is also adding to this.'⁵ This is happening before our eyes.

By treating the dam as a form of oppression against the river and the ecosystem as a whole, in the process of deconstructing water infrastructure, we use a **hydro-feminist perspective** that emphasises a radical communitarianism, according to which, as aquatic bodies, we are all connected to each other in a fluid continuum. Such a perspective allows us to change our perspective and go beyond the usual patterns of thinking about human-nature relations, and to take into account the needs and interests of all entities, including non-human ones.

As Astrida Neimanis writes: 'The infusion of the biological into the cultural, of the superhuman into the merely human, takes a variety of forms. **Aquatic bodies** sustain other bodies in existence, but biological life also supports our language and our ways of understanding the world'.⁶ A sense of belonging to a shared ecosystem leads not only to empathy, but also to a sense of responsibility and triggers the need to act in a common cause.

this is not utopia

As researchers and scientists agree - the **Vistula** is still one of the few large European rivers that has undergone relatively little **regulation**. This offers an opportunity to model **intelligent renaturalisation**⁷ and deconstruct the system of thinking about its role in the modern world, especially in view of the climate catastrophe unfolding before our eyes. Engaged and radically empathetic design can and should play a key role in this process.

The *My Water Just Broke* project is a speculative proposal to shut down the Włocławek reservoir and dam and turn it into a free-flowing river. We also see the restoration project as a pretext to talk about the creation of selective demolition and dismantling projects and ways to **reuse** existing buildings and building materials. The comprehensive process of decommissioning the Włocławek barrage includes, among other things, dismantling the sluice and turbine facilities, converting the weir, building a bridge in place of the current earthen dam, readapting the power station hall, and introducing new planting to prevent erosion.

The space of the pavilion will become a stage for attempts at decomposing the existing layout, tracing what could become the remnants of obsolete structures and monumental hydraulic engineering structures that are no longer fulfilling their former role. It is a spatial, immersive collage of real building materials, speculative projects - fake archives, the audiosphere of the river bed (we give voice to Nature) and the Vistula Valley, as well as video projections simulating, step by step, the process of demolition and the future of the renaturated areas in the real landscape.

My Water Just Broke. It is about time.

---

4 Majewski W., *Stopień wodny Włocławek – najbardziej kontrowersyjny obiekt hydrotechniczny w Polsce*, in: 'Nauka' no. 3/2022.

5 Pietrzak B., *Hydrobiologia*, in: 'Wiedza i Życie' no. 10/2017.

6 Neimanis A., *Hydrofeminism: Or, On Becoming a Body of Water, in Undutiful Daughters: Mobilizing Future Concepts, Bodies and Subjectivities in Feminist Thought and Practice*, ed. Henriette Gunkel, Chrysanthi Nigianni, Fanny Söderbäck, Palgrave Macmillan, New York 2012, translation: S. Królak.

7 *Studium kompleksowego rozwiązania problemów stopnia i zbiornika Włocławek. Prognoza skutków społeczno-ekonomicznych i środowiskowych.*, Warsaw 2001. The study involved experts in the fields of hydraulic engineering, hydrology, economics, energy, regional development, hydrobiology, ecology, ornithology, botany, ichthyology.